

Türkiye, İngiltere ve Irak Hükümetleri beyninde Ankarada 5 haziran 1926 tarihinde münakit hudut ve münasebatı hasenei hemcivarî muahedenamesinin tasdiki hakkında kanun

(Resmî Ceride ile neşir ve ilâm : 18/VII/1926 - Sayı : 423)

No.
911

BİRİNCİ MADDE — Türkiye, İngiltere ve Irak Hükümetleri arasında Ankarada 5 haziran 1926 tarihinde imza olunan hudut ve münasebatı hasenei hemcivarî muahedesini Büyük Millet Meclisince kabul ve tasdik olunmuştur.

İKİNCİ MADDE — İşbu muahedenin icrayı ahkâmına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

7 haziran 1926

TÜRKİYE, İNGİLTERE VE IRAK HÜKÜMETLERİ BEYNİNDE ANKARADA 5 HAZİRAN 1926 TARİHİNDE MÜNAKİT HUDUT VE MÜNASEBATI HASENEİ HEMCİVARİ MU-AHEDESİ

Bir taraftan

Türkiye Reiscümhuru Hazretleri;

Ve diğer taraftan

Haşmetlü Büyük Britanya ve İrlânda Kraliyeti müttehidesi, Maverayı Epher Britanya arazisi Kırallı ve Hindistan İmparatoru Hazretleri ve Haşmetlü Irak Kırallı Hazretleri;

Lozanda imza edilen 24 temmuz 1923 tarihli Muahedenin Türkiye ile Irak arasındaki hududun tayini hakkındaki ahkâmını derpiş ederek Irakı müstakil bir devlet ve kendisile İngiltere arasında münakit 10 teğrinievvel 1923 ve 13 kânunusani 1926 tarihli Muahedelerden münbais münasebatı mahsusayı tanıyarak hudut mıntakasında aralarındaki ahenk ve hüsnü âmizişi ihlâl edebilecek her gûna hâdisatı bertaraf etmek arzusu ile

Bu bapta bir muahede aktine karar vermişler ve berveğhli zir murahasalarını tayin etmişlerdir. Şöyle ki:

Türkiye Cümhuriyeti Reisi Hazretleri:

İzmir mebusu ve Türkiye Cümhuriyeti Haricie vekili Doktor Tefvik Rüşti Beyefendi Hazretleri;

Haşmetlü Büyük Britanya ve İrlânda Kraliyeti müttehidesi, Maverayı Epher Britanya arazisi Kırallı ve Hindistan İmparatoru Hazretleri:

Haşmetlü Britanya Kırallı Hazretlerinin Türkiye Cümhuriyeti nezdinde Fevkalâde sefir ve Murahhası Esaletlü Sir Ronald Charles Lindzey, K. C. M. G. B. C. V. O. Hazretleri;

Haşmetlü Irak Kırallı Hazretleri:

Irak müdafaai milliye vekil vekili Miralay Nuri Sait C. M. G. D. S. O. Hazretleri.

Müşarünileyhim yolunda ve muntazam bulunan salâhiyetnamelerini tebliğ ettikten sonra ahkâmı âtiyeyi kararlaştırmışlardır:

Birinci fasıl

Türkiye ile Irak arasındaki hudut

Madde — 1

Türkiye ile Irak arasındaki hattı hudut Cemiyeti Akvamın 29 teşrinievvel 1924 tarihli içtimanda takarrür etmiş olan güzergâha tevfikân berveği zir sureti katiyede tayin edilmiştir:

Diçle nehri ile Kabur çayının noktai iltikalarından bed ile Kabur çayının hattı mutavassıt veya Talveğini takiben mezkûr çayın Hazil çayı mültakasma kadar;

Sirnezden geçen çay mültekasının membaa doğru üç kilometrede kâin bir noktasına kadar Hazil çayının hattı mutavassıt veya Talveği;

Bu noktadan itibaren Sirnezden geçen çay kolu havzasının şimalindeki tepeye kadar Şarka doğru giden bir hattımüstakim; bu havzanın Şimalindeki tepeden Bilâkiş dağına kadar;

Bu noktadan itibaren Bayçu çayının Robozakdaki kolunun membama kadar;

Bu çay ile Robozakın Şark - Cenubu şarkisindeki 6834 rakımından inen çayın Robozakın cenubunda kâin mültaka kısmına kadar; 6834 rakımlı tepeden Şimal - Şarkı şimalisindeki boğaza kadar bir hattı müstakim;

Şark istikametini takiben bu Boğazdan inen küçük çay Talveğinin Kabur çayı ile noktai iltikasına kadar;

Kabur çayı mansabına doğru tahminen bir buçuk kilo metre boyunca mezkûr çayın Aruş ve Gramus mültakasından inen bir çay ile iltikasına kadar;

Bu çayı takiben, Kaşuraden gelen çayı şimalde bırakarak birincisi Geramustan ve ikincisi Aruştan inen iki mühim kolun yekdiğerile telâkisine kadar;

Bu mültakadan balâda mevzubahs olan iki kolun arasındaki suların hattı taksimi üzerinde 6571 rakımına Şarka doğru müntehi olan bu vadi Talveği;

Evvelkinin şarkında kâin 9063 rakımına kadar bu hattı taksimi meyah ve sonra Lizen çayı havzasının cenup tepesile Geramustan gelen kol havzası ve tepesinin noktai telâkisine kadar;

- Ora - dan inen Zap çayı kolu havzasının şimal tepeleri boyunca bu Sonuncu tepe hattı;

Duskiyanın tahminen iki kilometre Garp - Şimali garbisindeki tepesine kadar;

Duskiyanın kurbinde ve Şimali şarkisinde kâin bu zirveden Zap kolunun membama kadar bir hattı müstakim;

Zap çayına kadar bu kolun meerası;

Zap çayını mansabına doğru takiben Baishukanın bir kilometre cenubunda kâin bu noktaya kadar;

Bayhının cenubundan ve çalın şimalinden geçen çay havzasının cenup tepesine kadar şark istikametinde;

Boricandan geçen Zap kolunun cenup hattıbalâsı boyunca imtidat eden ve Şilükün Garp - Cenubu garbisinde Avmarekin membama yakın bulunan noktaya kadar bir hattı müstakim;

İşbu membaa kadar bir hattı müstakim;

Bu membadan Avmarekin garbi kolu, Kasrik ve Nervek arasındaki boğaza inen küçük çay mültekasına kadar;

Bu küçük çay kendi membama kadar;

Mültekası Nervek şimalindeki Avmarekin şark kolundan müteşayıp suya kadar en kısa mesafe;

Bu su kendi mansabına kadar;

Bu mültekadan Avmarek ile Rudbarsın sularının ayrıldığı hattıbalâyaya olan en kısa mesafe;

Bu hattıbalâ, Şeyh Muammer kurbünde ve şimalinde bu çaya akan Rudbarsın kolu membama en yakın olan noktaya kadar;

Bu membaa kadar bir hattı müstakim;

Balâda zikrolunan kol - deh - nin biraz cenubunda ve çayın mansabına kadar mansabına doğru akan Rudbarsındır;

Bu çay kendi membarna kadar;
 Bu mabadan Rudbarşin ve Herkinin şark ve garbindeki Şemsdinan kolu sularını ayıran hattı-balâya kadar en kısa mesafe;
 Bu noktadan işbu kolu besleyen en yakın çaya en kısa mesafe;
 Bu çay ve marüzüzikir kol Şemsdinan suyuna kadar;
 Bu mültekadan Şemsdinan suyu havzasının cenubî tepesine en yakın mesafe;
 Bu tepe upahın şark ve kurbünden geçen Haerbey çayı ve kolunun beynindeki zirve hattile tekâtı noktasına kadar;
 En kısa bir hattı müstakim üzere Haerbey çayına kadar uzayan bu tepe hattı;
 Haerbey çayı membarna doğru İran hududuna kadar.
 Maamafih balâdaki hattı hudut Aşute ve alâmün cenubunda bu iki mahalli yekdiğerine rapteden yolun Irak arazisinden geçen kısmını Türk arazisi dahilinde bırakmak üzere tadil edilmiştir.

Madde — 2

Birinci maddenin son fıkrası kaydı tahtında, mezkûr maddede tesbit edilen hattı hudut, işbu Muahedeye merbut 1/250,000 mikyasında harita üzerinde tersim edilmiştir. Metin ile harita arasında ihtilâf zuhurunda metin muteber olacaktır.

Madde — 3

Birinci maddede tasrih edilen hattı hududu arazi üzerinde tayin etmek üzere bir tahdidi hudut komisyonu teşkil edilecektir. İşbu komisyon Türkiye Hükümeti tarafından tayin edilecek iki ve Britanya ile Irak hükümetleri taraflarından müştereken tayin edilecek iki murahhas ile muvafakat buyurduğu takdirde İsviçre Reisiçümhuru tarafından İsviçre tebaası meyannından tayin edilecek bir reisten mürekkep olacaktır. İşbu komisyon sürati mümkün ile her halde bu Muahedenin mevkii meriyete vazından itibaren altı ay zarfında içtima edecektir. Komisyonun mukarreratı cksriyeti âra ile ittihaz edilecek ve bileümle Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn için vacibürriaye olacaktır.

Tahdidi hudut komisyonu her halde işbu Muahededeki tarifâtı pek yakından takibe gayret edecektir. Komisyonun masarifi Türkiye ve Irak arasında mütesaviyen taksim edilecektir. Alâkadar Devletler, komisyonun yazifesini ifa edebilmesi için lâzım gelen ikamet, amele, malzeme (Kazık, işaret taşı) ve müteallik bileümle hususatta gerek doğrudan doğruya gerek memurini mahalliye vasıtasile tahdidi hudut komisyonuna muavenet etmeği taahhüt eylerler.

Mezkûr Devletler bundan başka komisyon tarafından vazedilecek nirengi mevzularına, hudut işaretlerine, kazık ve alâmetlere riayet ettirmeği taahhüt ederler.

Hudut işaretleri, birinden diğeri görülebilecek surette vazedilecek ve üzerlerine numara konulacaktır. Bunların mevkileri ile numaraları bir harita üzerinde gösterilecektir.

Tahdidi hudut zabıtnamei katisi ve buna merbut haritalarla vesaik üç nüsha olarak tanzim edilecek ve bunlardan ikisi hemhudut devletlerin hükümetlerine ve üçüncüsü, musaddak suretleri Lozan muahedesini imza eden devletlere tebliğ edilmek üzere, Fransa cümhuriyeti hükümetine ita edilecektir.

Madde — 4

Birinci madde mucibince Iraka terk edilen arazideki ahalinin tabiiyeti Lozan muahedesinin 30, 36 nci maddelerine tevfikân halledilecektir.

Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn mezkûr Muahedenin 31, 32 ve 34 nci maddelerinde münderiğ hakkı hiyarın işbu Muahedenin mevkii meriyete girdiği tarihten itibaren on iki ay müddetle carî olabileceğini kararlaştırmışlardır.

Maamafih Türkiye balâdaki ahaliden hakkı hıyarlarını Türkiye tabiiyeti için istimal edenlerin işbu haklarını tanımak hususunda serbestii hareketini muhafaza eder.

Madde — 5

Tarafeyni Âkideynden her biri birinci maddede tasrih edilen hattı hududu katî ve taarruzdan masun olmak üzere kabul ve bunu tadile matuf her türlü teşebbüsten tevakkî etmeği taahhüt eyler.

İkinci fasıl

Münasebatı hasenei hemcivarî

Madde — 6

Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn, müsellâh bir veya bir kaç eşhasın civar hudut mntakasında yağmagerlik veyahut şakavet icrası maksadile vukubulacak istihzaratma yedi iktidarlarında bulunan bilcümle vesait ile muhalefet etmeği ve bunların hududdan müruruna mâni olmağı mütekabilen taahhüt ederler.

Madde — 7

On birinci maddede zikredilen salâhiyettar memurin civar hudut mntakasında yağmagerlik yahut şakavet icrası için bir veya bir kaç müsellâh eşhasın istihzaratda bulduklarını istihbar ettikleri zaman yekdiğerlerini mütekabilen ve bilâ imhal haberdar edeceklerdir.

Madde — 8

On birinci maddede zikredilen salâhiyettar memurin buldukları arazi dahilinde ika edilmiş olabilecek bilcümle yağmagerlik ve haydudluk efalinden mütekabilen yekdiğerlerini haberdar edeceklerdir.

Haberdar edilecek Taraf memurini yedi iktidarlarında bulunan bilcümle vesait ile bunların faillerinin huduttan müruruna mâni olmağa gayret edeceklerdir.

Madde — 9

Müsellâh bir veya bir kaç eşhas civar hudut mntakasında bir cinayet veya cürüm ika ettikten sonra diğerk hudut mntakasına ilticaya muvaffak oldukları takdirde bu son hudut mntakası memurini işbu eşhası silâhlarla ve yağma ettikleri eşya ile birlikte kanuna tevfikân tebaası buldukları Tarafın memurinine teslim etmek üzere tevkif etmeğe mecburdurlar.

Madde — 10

Muahedenin işbu faslının tatbik edileceği hudut mntakası Türkiyeyi Iraktan tefrik eden bütün hudut ile bu hududun bir ve diğerk tarafında yetmiş beşer kilometre derinliğinde bulunan mntakadır.

Madde — 11

Muahedenin işbu faslını tatbik ile mükellef salâhiyettar memurin berveçhi zirdir:

Umumî teşriki mesaiyi tanzim ve ittihaz olunacak tedabirin mesuliyetini deruhde etmek üzere;

Türkiye tarafından: Askerî hudut kumandanı,

Irak tarafından: Musul ve Erbil mutasarrıfları,

Malûmatı mahalliyenin ve tebliğatı müstacelenin teatisi için;

Türkiye tarafından : Valilerin muvafakatile tayin edilecek memurin,

Irak tarafından : Zaho, Amadia, Zibar, Rovanduz kaymakamları.

Türkiye ve Irak Hükümetleri, gerek on üçüncü maddede zekredilen daimî hudut komisyonu marifetile ve gerek tarihi siyasî ile yekdiğerini haberdar ederek, esbabı idariyeden dolayı, salâhiyet-tar memurlarının listesini tadil edebilirler.

Madde — 12

Türkiye ve Irak memurları diğér Taraf tebcasından olup bilfiil onun arazisinde bulunan âşâ-ir rüesa, şeyh veyahut diğér azası ile resnî veya siyasî mahiyeti haiz her nevi muhabereden istinkâf edeceklerdir. Tarafeyni Âkideyn hudut mntakasında bir veya diğér devlet aleyhine müteveccih hiç bir gûna propaganda teşkilâtına ve içtimaa müsaade etmiyeceklerdir.

Madde — 13

Muahedenin işbu faslının ahkâmının icrasını teshil ve umumiyetle hudut üzerinde münasebatı hasenei hemcivariyi idame etmek üzere vakit vakit Türkiye ve Irak Hükümetleri tarafından mütekabilen tayin edilecek müsavî adede memurinden mürekkep daimî bir hudut komisyonu teşekkül edecektir.

Bu komisyon en az altı ayda bir kere ve ahval icabettirdiği takdirde daha ziyade içtima edecektir.

Münavebeten Türkiye ve Irakta içtima edecek olan bu komisyon muahedenin bu faslının ahkâmının icrasına müteallik mesaili ve alâkadar hudut mntaka memurları arasında bir itilâfa mün-cer olmayan diğér her nevi hudut mesailini sureti dostanede halletmek vazifesile mükellef olacaktır. Komisyon işbu muahedenin mevkiî meriyete girdiği tarihi takibeden iki ay zarfında birinci defa olarak Zakoda içtima edecektir.

Üçüncü fasıl

Ahkâmı umumiyeye

Madde — 14

Her iki memleket arasında menafii müştereke sahasını tevsi etmek masadile Irak hükümeti işbu Muahedenin mevkiî meriyete vazı tarihinden itibaren yirmi beş sene müddetle berveçhi zir alâ-cağı aidatın yüzde onunu Türkiye Hükümetine tesviye edecektir.

A) 14 mart 1925 tarihli İmtiyaz mukavelenamesinin onuncu maddesi mucibince «Türkîş petrole-üm kumpani» den,

B) Balâda muharrer imtiyaz mukavelesinin altıncı maddesi mucibince petrol ihraç edebilecek olan şirketlerden veya eşhastan,

S) Balâda zikredilen imtiyaznamenin 33 neü maddesi mucibince teşekkül edebilecek olan muavin şirketlerden.

Madde — 15

Türkiye ve Irak dost Devletler arasında cari usule tevfiikan bir iadei mücrimin muahedesı akdetmek üzere mümkün mertebe süratle müzakerata girişmeğe karar vermişlerdir.

Madde — 16

Irak hükümeti kendi arazisinde ikamet eden eşhası işbu Muahedenin imzasma kadar Türkiye lehindeki efkâr ve harekâtı siyasiyelerinden dolayı izaç ve tazip etmemeği ve kendilerine tam ve mutlak bir affi umumî bahşetmeği taahhüt eder.

Bu babda ita olunmuş hükümlerin kâffesi iptal edilecek ve derdest bulunan bileümle taki-bat tevkif olunacaktır.

Madde — 17

İşbu muahede tastiknamelerin teatisinden itibaren mevkii meriyete girecektir.

İşbu Muahedenin ikinci faslı bu Muahedenin mevkii meriyete girdiği tarihten itibaren on sene müddetle meri kalacaktır.

İşbu muahede mevkii meriyete girdiği tarihten itibaren iki sene hitamında Tarafayni Âki-deynden her biri işbu faslı kendisine aidiyeti itibarile fesetmek hakkını haiz olacaktır. Keyfiyeti fesih ihbar edildiği tarihten bir sene sonra müessir olacaktır.

Madde — 18

İşbu Muahede Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn tarafından tastik edilecek ve tastiknameler mümkün mertebe süratle Ankarada teati edilecektir. Muahedenin musaddak suretleri Lozan muahedesini imza eden Devletlere gönderilecektir.

Tasdikanlımeal balâde isimleri zikredilen Murahhaslar işbu Muahedeyi imza ve zirini temhir etmişlerdir.

Ankarada 5 haziran 1926 tarihinde üç nüsha olarak tanzim edilmiştir.

<i>Cümhuriyet Riyasetine tebliği</i>	:	9 - VI - 1926 tarih ve 1/981 No. lı tezkere ile
<i>Berayi neşir ve ilân kanununun Başvekâlete tebliğ edildiğini müşir Cümhuriyet Riyasetinden mevrut tezkerenin tarih ve numarası</i>	:	20 - VI - 1926 ve 4/554
<i>Müzakeratı ihtiva eden zabıt ceridelerinin cilt ve sayfası</i>	:	Cilt Sayfa 26 170,189:192,200,219:222
<i>İşbu kanununun alâkadar olduğu diğer kanunların numaraları</i>	:	